

Stanisław Świrko

Korespondencji filomatów ciąg dalszy

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 10, 57-59

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stanisław Świrko

KORESPONDENCJI FILOMATÓW CIĄG DALSZY

Komitet Nauk o Literaturze Polskiej PAN przekazał w 1974 r. badaczom epoki romantyzmu nowy zbiór materiałów pt: *Archiwum filomatów*¹. Tom, opracowany pod redakcją Czesława Zgorzelskiego, składa się z kilku części przygotowanych przez różnych autorów.

Część pierwszą — *Listy Onufrego Pietraszkiewicza do rodziny z pierwszych lat wygnania (1824 - 1829)* przygotowała i opatrzyła przypisami Danuta Zamaćńska. Zespół ten obejmuje 23 listy Pietraszkiewicza do braci i siostry Teresy, wszystkie pisane z Petersburga i Moskwy.

Znacznie bogatszy i dla dziejów filomatów niewątpliwie cenniejszy jest następny dział korespondencji zawierający 62 listy w opracowaniu Zbigniewa Sudolskiego i Sławomira Kędzińskiego. Całość składa się z dwóch części: pierwsza obejmuje 11 listów Onufrego Pietraszkiewicza z lat 1824 - 1825 datowanych z Petersburga i Moskwy do Stanisława Kozakiewicza, druga 51 listów filomatów z lat 1825 - 1834, przeważnie z zesłania, również do O. Pietraszkiewicza. Do podgrupy tej należą listy: wspólny — J. Jeżowskiego, F. Malewskiego, C. Daszkiewicza i A. Mickiewicza z Odessy, a dalej: T. Łozińskiego, J. Jeżowskiego, I. Domeyki, J. Czczota, E. A. Odyńca, T. Zana, F. Nowickiego i Bonawentury Załeskiego.

Dalsze dwie części *Archiwum* mają charakter odmienny. Składają się na nie: artykuł Siemiona S. Łandy *Do jednego ze spółuczniów, spółwięźniów, spółwygnańców... (Nieznana improwizacja A. Mickiewicza)* oraz szkic biograficzny Czesława Zgorzelskiego pt. *Onufry Pietraszkiewicz — na zesłaniu*.

Dodatek do Archiwum w opracowaniu Stanisława Duszka nawiązuje

ponownie do tematyki epistolograficznej, daje bowiem *Uzupełnienie do Korespondencji filomatów* w wydaniu J. Czubka. Tom zamyka wykaz opublikowanych listów oraz spis ilustracji.

Należy się cieszyć, iż omawiane tu *Archiwum filomatów* ukazało się drukiem, przynosi ono bowiem garść nowych materiałów do dziejów pokolenia filomackiego. Szczególną wartość ma pod tym względem cały blok korespondencji. Tu nasuwają się dwie uwagi. Pierwsza ma charakter ilościowy. Wydaje się, iż liczbę opublikowanych w omawianym tomie listów filomackich można by znacznie powiększyć apelując do prywatnych posiadaczy korespondencji filomatów. Piszący powyższe słowa ma na przykład w swoich zbiorach kilkanaście listów filomackich i chętnie opublikowałby je w jednym z tomów *Archiwum*. Posiadaczy takich, sądzę, znalazłoby się więcej, dlatego też tom następny *Archiwum filomatów* warto by, moim zdaniem, poprzedzić kwerendą lub ankietą opublikowaną w prasie polonistycznej, albo odpowiednim zebraniem informacyjnym.

Uwaga druga dotyczy sposobu wydawania omawianych materiałów. Na tym odcinku mamy doskonały wzór w postaci pięciu tomów *Korespondencji filomatów* w opracowaniu Jana Czubka (Kraków 1913). Serię tę należałoby, sądzę, kontynuować, zachowując jej podstawowe założenia metodologiczne i edytorskie, a więc jednolity układ chronologiczny wszystkich listów, ten sam rodzaj przypisów i komentarzy i wreszcie ten sam format tomów, poczynając oczywiście od szóstego. W ten sposób badacze epoki romantyzmu mogliby z czasem otrzymać możliwie kompletny zbiór korespondencji filomatów, którego brak odczuwamy obecnie dotkliwie na każdym kroku.

Dlatego też *Archiwum filomatów* w obecnej jego postaci można by, sądzę, traktować jako fazę wstępną, zabezpieczającą, co jest zresztą zgodne z podstawowymi założeniami tej serii edytorskiej. W edycji końcowej, wzorowanej już na *Korespondencji* J. Czubka, należałoby też poprawić kilka usterek i nieścisłości, które wkradły się do komentarzy i przypisów *Archiwum filomatów*.

Wymieniam ważniejsze z nich:

1. Strona 103, przyp. 1 — błędny. W Kizylu uwięziony był jedynie Jan Czczot. Tomasz Zan odsiadywał wyrok w twierdzy w Orenburgu, a Adam Suzin w Orsku.
2. Strona 103, przyp. 3. Chodzi tu o młodszego brata Jana Czczota, Piotra, notuje go *Korespondencja filomatów* J. Czubka. Kazimierz i Marian Piaseccy byli, zdaje się, braćmi stryjecznyymi.
3. Strona 142, przyp. 14 i strona 152, przyp. 4. Oba przypisy dotyczą również Piotra Czczota, który studiował medycynę w Wilnie i był później lekarzem w Wolnej, w powiecie nowogródzkim.

Sprawę odrębną stanowią dwa studia historycznoliterackie zamieszczone w *Archiwum*. Pierwsze z nich to cytowany już artykuł Siemiona S. Landy. Rewelacyjne odkrycie rzekomej improwizacji Adama Mickiewicza, mimo wielu poszlak podanych przez autora, budzi poważne zastrzeżenia. Przede wszystkim przytoczony wiersz według odpisu Cypriana Daszkiewicza nie przypomina żadnej ze znanych improwizacji Mickiewicza, a styl i poetyka tego utworu najwyraźniej nie pasują do całej twórczości autora *Dziadów*. Pietraszkiewicz wiedział niewątpliwie, kto był autorem wspomnianego wiersza, jednak tajemnicy nie zdradził, mimo iż groził mu wyrok śmierci. Świadczy to najlepiej o jego charakterze i solidarności filomackiej.

Sądzę, iż kompletowanie korespondencji filomatów z okresu zesłania ich w głąb Rosji rozwiąże z czasem tę pasjonującą zagadkę.

Studium drugie Cz. Zgorzelskiego jest próbą naszkicowania sylwetki Onufrego Pietraszkiewicza z okresu pobytu jego w Petersburgu i Moskwie, a następnie na dalekiej Syberii. Podstawą materiałową szkicu jest korespondencja Pietraszkiewicza przechowywana ostatnio w Bibliotece KUL-u oraz fragmenty z bloku 92 listów Pietraszkiewicza znajdującego się obecnie w Bibliotece Uniwersytetu W. Kapsukas w Wilnie. Autor studium zapowiada pełniejsze opracowanie korespondencji Pietraszkiewicza po uzyskaniu mikrofilmu z Wilna. Zamiar ten jest godny uznania, gdyż Onufry Pietraszkiewicz, jako główny inicjator i organizator archiwum filomatów zasłużył sobie znakomicie na poważne studium naukowe, które poszerzy niewątpliwie naszą wiedzę historycznoliteracką o kształtowaniu się romantyzmu polskiego na ziemiach litewsko-ruskich dawnej Rzeczypospolitej.

¹ Polska Akademia Nauk. Komitet Nauk o Literaturze Polskiej *Archiwum filomatów*. Tom pierwszy. *Na zesłaniu*. Ossolineum. Wrocław 1974, s. 1 - 271, il.